

VYJÁDŘENÍ K ŽALOBĚ

a stanovisko k dopadu plánované bytové výstavby na stav lokální herpetofauny

Podává:
RNDr. Jiří Moravec, CS.
Zoologické oddělení
Národní Muzeum
115 79 Praha 1

V Praze 8. 3. 2009

Předmětem žaloby podané Občanským sdružením Hezké Jižní Město (žalobce) na Ministerstvo životního prostředí (žalovaný) je rozhodnutí žalovaného o potvrzení výjimky podle §56 zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny vydané Správou CHKO Český kras společnosti Skanska reality, a.s.

Jedná se o výjimku podle §56 zákona ze zákazu škodlivě zasahovat do přirozeného vývoje zvláště chráněných živočichů stanoveného v § 50 zákona, konkrétně ze zákazů rušit a poškozovat živočichy užívaná sídla a to pro druhy kriticky ohrožený skokan skřehotavý (*Pelophylax ridibundus*) a silně ohrožené čolek obecný (*Lissotriton vulgaris*), čolek velký (*Triturus cristatus*), kuňka obecná (*Bombina bombina*), skokan zelený (*Pelophylax kl. esculentus*), ještěrka obecná (*Lacerta agilis*), slepýš křehký (*Anguis fragilis*) a ledňáček říční (*Alcedo atthis*). Výjimka byla udělena pro realizaci výstavby obytného souboru „Milíčovský háj jih a východ, obytný soubor“.

VYJÁDŘENÍ K ŽALOBNÍM BODŮM:

Ad 1)

Zájem na nové bytové výstavbě byl interpretován jako veřejný zájem na uspokojování bytových potřeb stávajících i budoucích obyvatel Prahy, který je výrazně převažujícím nad zájmem ochrany přírody. Tento zájem byl opřen o schválený územní plán.

Odhlédnu-li od skutečnosti, že zde byl upřednostněn zájem o výstavbu bytů pro anonymní veřejnost před konkrétním a mnohokrát deklarovaným zájmem místních obyvatel reprezentovaných občanskými sdruženími HJM a AŽP o příznivé životní prostředí v oblasti svého bydliště, nemohu s výše uvedenou interpretací souhlasit z následujících důvodů:

- a) Bytová výstavba, která je realizovatelná na náhradních lokalitách, nemůže být nadřazena zájmu o ochranu přírodního prostředí lokality obývané druhově nejbohatším společenstvem obojživelníků a plazů v Praze, z něhož je hlášen výskyt dvou kriticky a 11 silně ohrožených druhů (viz příloha).
- b) Předmětná lokalita, která je tvořena Přírodní památkou Milíčovský les a rybníky (PP) a mokřadem přiléhajícím k severní hranici dané PP, je již v současnosti silně ohrožena nedostatkem vody v důsledku zástavby přilehlých severních území sídlištěm Jižní město, jež způsobila změnu vodního režimu na lokalitě (viz Rozhodnutí Správy CHKO Český kras) a současně je zatížena silným antropogenním vlivem daným rekreačními aktivitami obyvatel přelidněného sídliště, pro něž oblast PP je hlavním místem relaxace a aktivního odpočinku.
- c) Nová výstavba 750 bytů pro 2200 obyvatel plánovaná při samém severním okraji zmíněného mokřadu toto zatížení nesporně prohloubí dalším negativním dopadem na hydrologické poměry lokality a zvýšením antropogenního tlaku (viz níže).

Udělení výjimky zde shledávám jako neopodstatněné a v rozporu se zákonem.

Ad 2)

Nemohu přijmout interpretaci, že výstavba 750 bytů pro 2200 obyvatel při hranici cenného mokřadu (viz biologické hodnocení Vávra 2007) slouží k ochraně výše uvedených zvláště chráněných druhů žijících v oblasti PP a jejího blízkého okolí. Navrhovaná opatření, jež jsou interpretována jako opatření v souladu s § 56 odst. 3 písm. e) a g) zákona ve skutečnosti tento soulad z následujících důvodů nevykazují:

- a) Deklarovaný „nesporně pozitivní“ vliv Plánovaná realizace retenční nádrže v oblasti mokřadu pro zadržení nekontaminované dešťové vody a revitalizace vodního příkopu vedoucího podél severního okraje Milíčovského vrchu bude převážen negativní skutečností, že plánovaná zástavba změní mikroklimatické poměry na zastavěné ploše (zvýšený odpar, omezená retence vody) a významně sníží přísun dešťové vody do mokřadu ze zastavěného území tím, že významná část srážkové vody bude s ohledem na kontaminaci svedena mimo území mokřadu. Vzhledem k morfologii terénu zájmové oblasti nelze ani vyloučit nebezpečí úniku kontaminovaných splachů do mokřadu v důsledku v poslední době často se opakujících přívalových dešťů přesahujících kapacitu kanalizace.
- b) Zástavbu lokality obývané dvěma silně ohroženými druhy nelze chápat jako akt ochrany těchto živočichů. V případě ještěrky obecné a slepýše křehkého bude zástavba daného charakteru (viz vizualizace na webových stránkách společnosti Skanska reality a.s. <http://www.skanskareality.cz/category.php?id=720&prj=52&lang=0>) znamenat definitivní likvidaci populací těchto druhů na zastavěné ploše. Navzdory odvolání na “praktické odborné poznatky z biologie těchto druhů“ (viz. Rozhodnutí MŽP) ve skutečnosti ani jeden z daných druhů není schopen dlouhodobě přežít na stanovišti sídlištního typu, které zástavbou vznikne. Hustou zástavbu, nízké sekané a sešlapávané trávníky s jednotlivě vysazovanými dřevinami rozdělené sítě zpevněných cest a přítomnost 2200 obyvatel na dané ploše nelze zaměňovat s rudérálními stanovišti a biotopy s ranými sukcesními stadii vegetačního krytu při okrajích stavenišť a sídel, které nejsou zatíženy stálou přítomností člověka (stanoviště osídlovaná ještěrkou obecnou) nebo členitými byt' částečně sekanými zahradami vilkových čtvrtí (tolerovaná stanoviště slepýšů a vzácněji i ještěrek obecných). Mé osobní zkušenosti podepřené mj. dlouhodobým sledováním vývoje populací ropuch zelených, ještěrek obecných a slepýšů křehkých na sídlišti Modřany (od r. 1988) ukazují, že zmíněné druhy na sídlištních nenacházejí dostatečné trofické a úkrytovové možnosti a ani podmínky pro rozmnožování a přezimování. Jedinci pronikající na sídlištní plochy z příhodného okolí zde záhy hynou především v důsledku dopravního ruchu, různých lidských aktivit, přítomnosti domácích zvířat apod.
- c) Odchyt a transfer exemplářů vyskytujících se na území stavby je počín velmi problematický (viz také Vojar 2007) a v tomto konkrétním případě představuje pouze pokus o řešení etické stránky věci. Slepýši jsou vzhledem ke svému skrytému způsobu života na příslušné lokalitě za dané situace nevychytatelní a ani v případě ještěrek nelze počítat s kvantitativním vysbíráním lokality. Přenos druhů vykazujících dlouhodobější věrnost domovským okrskům a v případě ještěrek i teritorialitu samců nepovede ve většině případů k záchraně daných jedinců, ale k jejich traumatizaci a vystavení snadnější predaci či jiné likvidaci. Současně mohou přenesení jedinci negativně zasáhnout do stávajících populací daných druhů na místech, na která byli přeneseni. Tímto způsobem nedojde ani k posílení jiných populací.
- d) Argument Správy CHKO Český kras, že dosavadní nepříznivý vývoj místního biotopu ještěrky obecné a slepýše křehkého (zarůstání třtinou křovištní a náletem břízy) povede k vymizení obou druhů a konečnou úpravu zastavěné lokality tak lze využít k opětovnému osídlení populacemi obou druhů nelze přijmout (viz také odstavec c).

Po osobní návštěvě lokality mohu konstatovat, že stanoviště i přes postupné zarůstání bude splňovat základní nároky pro přežívání populace slepýše křehkého, který je schopen dlouhodobě žít i v zarostlých biotopech daného typu. V případě ještěrky obecné by za normálního sukcesního vývoje vegetačního krytu skutečně k vymizení z lokality došlo. To však není případ předmětného území, na kterém jsou sešlapem a další činností místních obyvatel, např. ořezávání stromů, neustále obnovovány otevřené mikrobiotopy potřebné k životu ještěrek. Antropogenní vliv na předmětné území dále poroste vzhledem k čerstvě ukončení nové zástavbě hraničící přímo se severním okrajem lokality. Porost třtiny a náletových dřevin zde tak naopak poskytují úkryty oběma druhům před zvýšenou lidskou přítomností, pobíhajícími psy apod. Navíc zárůst lze v budoucnu odstranit, obytné domy však nikoliv. Lze uzavřít, že definitivní vymizení druhů z lokality způsobí až plánovaná zástavba, neb nenávratně zničí stanoviště a jak známo, ochrana obojživelníků a plazů nezávisí na ochraně jedinců, ale stojí a padá s ochranou jejich stanovišť (viz také Vojar 2007).

- e) Předmětné území navíc obsahuje trvale podmáčená místa (mokřadní biotop č. 1 situační mapce biologického hodnocení Vávra 2007) s porosty vrb. Toto jsou cenné mikrobiotopy, z kterých občanská sdružení hlásí výskyt obojživelníků. Svým charakterem skutečně umožňují výskyt ropuchy obecné (*Bufo bufo*), čolka obecného (*Triturus vulgaris*) a krátké migrační návštěvy užovky obojkové (*Natrix natrix*). Další zevrubný průzkum v tomto směru je proto žádoucí. Tyto biotopy dnes poskytují cenné útočiště řadě druhů obratlovců (viz Vávra 2007) a při minimálním managementu by představovaly velmi cenný krajinný prvek. Zástavbou plochy dojde k jejich nenávratnému zničení.

Udělení výjimky zde shledávám jako neopodstatněné a v rozporu se zákonem.

Ad 3)

Hledání jiného uspokojivého řešení, např. jiné stavební plochy ležící mimo přímý kontakt se stanovišti zvláště chráněných živočichů (zde se na prvním místě jedná o mokřad v severním předpolí Milíčovského rybníka, na který je vázáno velmi cenné společenstvo obojživelníků a plazů, viz příloha) by celý problém uspokojivě řešilo jak ku prospěchu zájmu o bytovou výstavbu, tak i zájmu o ochranu přírody a krajiny.

Doporučuji nové přezkoumání možnosti „jiného uspokojivého řešení“ v duchu § 56 odst. 3 písmene h). zákona.

Ad 4)

Viz komentář k bodům 1) a 2).

Ad 5)

Viz komentář k bodům 1) a 2).

Ad 6)

Druhy ještěrka obecná a slepýš křehký jsou klasifikovány jako zvláště chráněné silně ohrožené druhy. To, že se v případě jejich populací na předmětném území „nejedná o jedinečné a klíčové populace pro přežití těchto druhů ani v rámci hlavního města Prahy ani v rámci území České republiky“ (viz. Rozhodnutí MŽP), je důsledek silného antropogenního ovlivnění daného území. Posunutím stavby blíže k mokřadům, jedinou účinnou zábranou většího posunu zde paradoxně je ochranné pásmo pod vedením vysokého napětí, se zvýší nebezpečí poškození také tamních populací chráněných živočichů, které jsou jedinečné bez jakýchkoli pochyb (např. skokan ostronosý není v Praze hlášen z jiného místa, viz příloha). V případě poškození těchto populací, by je bylo možné časem rovněž označit za populace, jež

nejsou jedinečné a klíčové pro přežití druhů... Otázkou je, které populace zvláště chráněných druhů jsou v ČR jedinečné a klíčové pro přežití daných druhů a kolik jich je? Jde nám jen o přežití druhu nebo o ochranu přírody a krajiny jako celku? Například v případě slepýše křehkého nejnovější poznatky z našeho území ukazují, že slepýš křehký představuje komplex několika druhů, z nichž dva obývají území ČR a pravděpodobně se zde kříží (Gvoždík et al. 2008a,b, 2009). Z tohoto hlediska ochrana a studium jednotlivých populací slepýšů nabývají v ČR na aktuálním významu.

Je třeba si uvědomit, že přestože nemáme u nás precedenční právo, velký význam mají judikáty i pro ostatní případy udělování výjimek z ochrany v ČR a na výsledek tohoto soudu se budou odvolávat ostatní a to dokonce již při správním řízení o udělení výjimky, jak v dobrém tak ve špatném případě výsledku.

ZÁVĚR

Žadatelem o výjimku ani odůvodněním ze strany správních orgánů nebylo jednoznačně prokázáno, že výstavbou rozsáhlého bytového komplexu na Milíčově dojde ke zlepšení životního prostředí pro kriticky a silně ohrožené druhy, což požaduje zákon 114/92. Výstavba nepovede ani k ochraně živočichů nebo jejich stanovišť, ani k trvalému opětovnému osídlení zastavěného území populacemi ještěrky obecné a slepýše křehkého. Výstavba naopak výrazně zvyšuje ohrožení a zranitelnost Přírodní památky Milíčovský les a rybníky a především cenného mokřadu v jejím severním předpolí obývaného kriticky a silně ohroženými druhy obojživelníků.

Kauza představuje modelový příklad situace, kdy lze a je třeba právním způsobem zajistit žádoucí ochranu velmi cenného přírodního stanoviště obývaného kriticky a silně ohroženými druhy. Udělení výjimky je v tomto případě založeno na nesprávném zhodnocení situace a výše uvedené zákonnou možnost maří.

Ze všech výše uvedených důvodů plně doporučuji zrušení předmětné výjimky vydané Správou CHKO Český kras i zrušení jejího potvrzení vydaného Ministerstvem životního prostředí.

RNDr. Jiří Moravec, CSc.

V Praze 8. 3. 2009

Zoologické oddělení
Národní muzeum
115 79 Praha 1

kurátor herpetologické sbírky Národního muzea
vedoucí zoologického oddělení Národního muzea
člen:
České zoologické společnosti
České herpetologické společnosti
Societas Europea Herpetologica
Deutsche Gesellschaft für Herpetologie und Terrarienkunde
Österreichische Gesellschaft für Herpetologie
Brazilian Society of Herpetology

PŘÍLOHA

OBOJŽIVELNÍCI A PLAZI PŘÍRODNÍ PAMÁTKY MILÍČOVSKÝ LES A RYBNÍKY A JEJÍHO NEJBLIŽŠÍHO OKOLÍ

Přírodní památka Milíčovský les a rybníky (PP) vyhlášená v r. 1988 na ochranu cenného lokálního přírodního celku před negativním dopadem výstavby Jižního Města patří mezi nejméně významnější herpetologické lokality v Praze. Od jejího vyhlášení bylo na jejím území a v nejbližším okolí zjištěno 14–15 druhů obojživelníků a plazů (včetně dvou kriticky ohrožených druhů). Takto vysoká druhová pestrost lokální herpetofauny nemá jinde na území Hlavního města Prahy obdoby.

PŘEHLED HLÁŠENÝCH DRUHŮ

ČOLEK OBECNÝ (*LISSOTRITON VULGARIS*) – silně ohrožený druh

Čolek obecný je z okolí lokality (Praha Háje) dokumentován již v r. 1979 (Čihař 1981, Zavadil et al. 1988; dokladový exemplář uložen ve sbírkách Národního muzea v Praze pod inv. č. NMP6V 33022). Z oblasti Chodova hlášen Keroušem (1996), z území PP jako početný zjištěn Vávrou (2007).

Oblast PP představuje důležitou stálou lokalitu výskytu druhu na území Prahy.

ČOLEK VELKÝ (*TRITURUS CRISTATUS*) – silně ohrožený druh

Na území PP zjištěn Vávrou (2007).

Jedná se o velmi významný nález představující jednu z mála věrohodně dokumentovaných recentních lokalit na území Prahy.

KUŇKA OBECNÁ (OHNIVÁ) (*BOMBINA BOMBINA*) – silně ohrožený druh

Z milíčovských rybníků a lesa hlášena v letech 1983–1988 Čihařem a dalšími pozorovateli viz Zavadil a Šapovaliv 1990. Kerouš (1992) milíčovskou populaci charakterizuje jako stále prosperující a nejpočetnější v Praze. Vávra (2007) ji zjistil jen v severním předpolí Milíčovského rybníka v prostoru mokřiny pod dálkovým vedením elektrického proudu.

Zjištěná data mohou indikovat zřetelný pokles početnosti populace a výrazné zmenšení původního areálu v oblasti PP. Důkladné prošetření aktuálního stavu je žádoucí.

KUŇKA ŽLUTOBŘICHÁ (*BOMBINA VARIEGATA*) – silně ohrožený druh

Druh hlášen Čihařem z 1979 z okolí rybníka v Hájích. Nález doložil třemi jedinci uloženými ve sbírkách Národního muzea pod inv. č. NMP6V 33021/1-3. Morfologicky daní jedinci odpovídají však kuňce obecné. Nicméně z roku 1986 je hlášena introdukce kuňky žlutobřiché do oblasti Milíčovského lesa (viz Zavadil a Šapovaliv 1990).

Druhová příslušnost kuňek v oblasti PP vzhledem k možnosti hybridizace obou druhů tedy vyžaduje odborné vyšetření a upřesnění.

ROSNIČKA ZELENÁ (*HYLA ARBOREA*) – silně ohrožený druh

Z oblasti Milíčova pozorována Čihařem v roce 1986 (viz Zavadila a Kolman 1992 a Moravec 1994). Z bližšího okolí hlášena ještě z Kunratic z r. 1979 (Čihař 1981), což ukazuje na původně hojnější výskyt v této části Prahy.

Nález z Milíčova znamená poslední hlášení výskytu rosničky v Praze. Další průzkum oblasti, ověření současného stavu a maximální ochrana území PP jsou velmi žádoucí.

ROPUCHA OBECNÁ (*BUFO BUFO*) – ohrožený druh

Z oblasti Milíčova hlášena z období 1980-1988 (viz Zavadil a Šapovaliv 1990). Navazuje hlášení zachovalého stavu populace z Milíčovských rybníků Kerouš (1996) a současné potvrzení reprodukcí se populace Vávrou (2007).

Lokalitu lze považovat za cenné stálé místo výskytu a rozmnožování druhu v oblasti.

ROPUCHA ZELENÁ (*BUFO VIRIDIS*) – silně ohrožený druh

Z oblasti Milíčova druh hlášen z období 1980-1988 (viz Zavadil a Šapovaliv 1990). Kerouš (1996) hlásí výskyt druhu z Jižního města až po Milíčovskou oblast.

Vzhledem k biologickým nárokům a současnému rozšíření ropuchy zelené na okrajích Prahy lze s velkou pravděpodobností předpokládat její výskyt na území PP a v jejím okolí až po okraj stávající zástavky.

Další výzkum zahrnující noční návštěvy, kdy je tento druh především aktivní, je žádoucí.

SKOKAN OSTRONOSÝ (*RANA ARVALIS*) – kriticky ohrožený druh

Druh hlášen z Milíčovského lesa v r. 1988 a další nález z bližšího okolí pochází z Kunratic (viz Zavadil a Kolman 1992, Moravec 1994).

Oblast představuje jediné místo možného výskytu skokana ostronosého v Praze.

Prošetření současného výskytu druhu v oblasti PP je velmi žádoucí.

SKOKAN HNĚHÝ (*RANA TEMORARIA*)

Druh hlášený z oblasti Milíčova v letech 1970-1989 a dále Keroušem (1996).

Výskyt druhu lze v oblasti PP očekávat i v současnosti, k jeho ověření je žádoucí další výzkum.

SKOKAN ŠTÍHLÝ (*RANA DALMATINA*) – silně ohrožený druh

Hlášen z Milíčovské oblasti z let 1981-1989 (viz Zavadil a Kolman 1992, Moravec 1994). Ve sbírkách Národního muzea jsou uloženy dokladové exempláře z r. 1981 pod inv. č. NMP6V 33339/1-2.

Výskyt druhu v oblasti PP lze předpokládat a náležitý výzkum v tomto směru je žádoucí.

SKOKAN SKŘEHOTAVÝ (*PELOPHYLAX RIDIBUNDUS*) – kriticky ohrožený druh

Kerouš (1996) považuje populace „zelených“ skokanů (jednotlivé druhy nerozlišuje, v Praze je však se vši pravděpodobností jedná o skokana skřehotavého) na Milíčovských rybnících za velmi kvalitní a lokalitu označuje jako jedno ze stěžejních míst jejich výskytu v Praze. Vávra (2007) zde našel kvalitní rozmnožující se populaci.

Populace skokana skřehotavého v oblasti PP je jednou z nejcennějších na území Prahy.

SKOKAN ZELENÝ (*PELOPHYLAX KL. ESCULENTUS*) – silně ohrožený druh

Z mokřiny pod dálkovým vedením elektrického proudu jej z území PP hlásí Vávra (2007). Skupina takzvaných „zelených“ skokanů vytváří smíšené populace různých forem a druhů jejichž určování morfologickými metodami je složité. Na území Prahy v těchto populacích výrazně převládá skokan skřehotavý.

Definitivní determinace příslušného taxonu žijícího na lokalitě vyžaduje specializovaný výzkum.

JEŠTĚRKA OBECNÁ (*LACERTA AGILIS*) – silně ohrožený druh

Kerouš (1996) hlásí výskyt tohoto druhu na Milíčově jako ojedinělý. Vávra (2007) jej zjistil na území bývalého stavebního dvora za hranicemi PP.

Zachovalejší části bývalého stavebního dvora podobně jako na další otevřenější stanoviště mimo zástavbu sídliště poskytují ještěrce obecné přijatelné životní podmínky.

SLEPÝŠ KŘEHKÝ (*ANGUIS FRAGILIS*) – silně ohrožený druh

Z oblasti Milíčova hlásí výskyt slepýše Kerouš (1996). Vávra (2007) jej zjistil na území bývalého stavebního dvora za hranicemi PP.

Druh je ohrožený postupující fragmentací areálů původního rozšíření.

Zachovalejší části bývalého stavebního dvora podobně jako na některá další místa v oblasti PP a jejím okolí mimo zástavbu sídliště poskytují slepýši přijatelné životní podmínky.

UŽOVKA OBOJKOVÁ (*NATRIX NATRIX*) – ohrožený druh

Kerouš (1996) označuje populaci užovky obojkové z Milíčova za velmi prosperující. Vávra (2007) hlásí desítky jedinců z mokřadních biotopů PP.

Vzhledem k počtům hlášených jedinců je populace užovky obojkové v oblasti PP jednou z nejcennějších na území Prahy.

SHRNUTÍ

- 1) Z patnácti druhů obojživelníků a plazů hlášených z oblasti Milíčova zjistil Vávra (2007) současný výskyt v případě 9 druhů (přesná determinace jednoho druhu přitom zasluhuje další šetření).
- 2) Další tři hlášené druhy (ropucha zelená, skokan hnědý a skokan štíhlý) se na lokalitě s největší pravděpodobností vyskytují i v současnosti, potvrzení jejich výskytu však vyžaduje důkladnější výzkum oblasti.
- 3) V případě dvou druhů (rosnička zelená, skokan ostronosý) nelze současný výskyt vyloučit, a důkladné terénní vyšetření otázky jejich přítomnosti v oblasti je velmi žádoucí.
- 4) Jeden hlášený druh (kuňka žlutobřichá) je asi založen na chybném určení. Zprávy o introdukci tohoto druhu na danou lokalitu jsou však důvodem k detailnějšímu studiu druhové příslušnosti místní populace.

ZÁVĚR

Z hlediska herpetofauny představuje PP Milíčovský les a rybníky a její blízké okolí jednu z nejcennějších lokalit v Praze. Počet druhů obojživelníků a plazů hlášených a dokumentovaných z dané lokality je vyšší než aktuálně zjištěný počet (viz Vávra 2007).

K přesnému zjištění druhového složení místní herpetofauny a charakteru rozšíření jednotlivých druhů v oblasti by bylo třeba provést dlouhodobější a důkladnější studii, která by zahrnovala i noční návštěvy, bez kterých lze některé druhy zjišťovat jen velmi obtížně.

Za současného stavu znalostí je zcela nesporné, že přírodní prostředí PP a jejího blízkého okolí obývané unikátním společenstvem obojživelníků a plazů vyžaduje maximální možnou míru ochrany.

LITERATURA

Čihař, J. (1981) Zoologický výzkum velké Prahy se zřetelem k urbanizačním faktorům (ryby, obojživelníci a plazi). Závěrečná témat. pr. resort. výuk. úkolu R 21/73 D, 60 pp. (nepubl.)

Gvoždík, V., Jandzík, D., Lymberakis, P., Jablonski, D., Moravec, J., (2009): Slow Worm (*Anguis fragilis*) as a species complex. – P. 70, in: Bryja, J., Řehák, Z. & Zúkal, J (eds.): Zoologické dny. Brno 2009. Sborník abstraktů z konference 12.–13. února 2009. Ústav biologie obratlovců AV ČR, Brno, 251 pp.

Gvoždík, V., Jandzík, D., Lymberakis, P., Jablonski, D., Moravec, J., (2008a): Slow Worm (*Anguis fragilis*) as a species complex. Herpetologické informace 7/1: 6–7.

Gvozdík, V., Jandzik, D., Moravec, J., (2008b): Slow Worm (*Anguis fragilis*) as a species complex. – Pp. 398–399, in: 6th world congress of herpetology, 17-22 August 2008, Manaus, Amazonas, Brazil, Abstracts, 421 pp.

Kerouš, K. (1996): Studie výskytu tříd Amhibia a Reptília v letech 1986–1993. Natura pragensis. Studie o přírodě Prahy, 13: 1-51.

Ministerstvo životního prostředí (2008): Rozhodnutí. 11 pp. (nepubl.)

MORAVEC J. (ed.) (1994): Atlas rozšíření obojživelníků v České republice. - Národní muzeum, Praha, 136 pp.

Správa CHKO Český kras (2008): Rozhodnutí ve věci povolení výjimky. 5 pp.

Vávra, J. (2007): Obytný soubor Milíčovský jáj jih a východ. Milíčov – Skanska – Biologické hodnocení. Závěrečná zpráva, Příloha č. 9., 28 pp. (nepubl.)

Vojar, J. (2007): Ochrana obojživelníků: ohrožení, biologické principy, metody studia, legislativní a praktická ochrana. Doplněk k metodice č. 1. ČSOP, Louny, 155 pp.

Zavadil, V., Dittrich M., Šapovaliv, P. (1988): Rozšíření ocasatých obojživelníků ve Středočeském kraji. Bohemia centralis, 17: 169-209.

Zavadil, V., Kolman, P. (1992): Rozšíření žab ve Středních Čechách - II. Bohemia centralis, 21: 141-220.

Zavadil, V., Šapovaliv, P. (1990): Rozšíření žab ve Středočeském kraji - I. Bohemia centralis, 19: 147-234.